

Тягур Василь

кандидат педагогічних наук, доцент,

кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління

закладом освіти,

Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II,

м. Берегове, Україна

basil.tvn@gmail.com

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНИМ МИСТЕЦТВОМ ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

***Анотація.** У статті теоретично обґрунтовано та методично визначено роль ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом як важливої передумови формування образотворчої діяльності учнів початкових класів. Розкрито сутність поняття декоративно-прикладного мистецтва, окреслено психолого-педагогічні передумови його використання та визначено принципи, форми і методи роботи. Обґрунтовано значення компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів і визначено педагогічні умови ефективної реалізації мистецького потенціалу в освітньому процесі.*

***Ключові слова:** декоративно-прикладне мистецтво; образотворча діяльність; початкова школа; методика образотворчого мистецтва; майбутні вчителі; компетентнісний підхід.*

***Annotation.** The article theoretically substantiates and methodically defines the role of familiarizing primary school pupils with decorative and applied arts as an essential prerequisite for the development of visual activity. The essence of decorative and applied arts, psychological and pedagogical foundations of their use, and key methodological principles are outlined. The importance of a competence-*

based approach in training future teachers for effective implementation in primary education is emphasized.

Key words: *decorative and applied arts; visual activity; primary school; methods of teaching visual arts; future teachers; competence-based approach.*

Вступ. Проблема використання декоративно-прикладного мистецтва в освітньому процесі початкової школи набуває особливої актуальності в умовах переосмислення ролі мистецької освіти як складника формування культурної ідентичності та творчого потенціалу особистості. У контексті компетентнісного підходу мистецька освіта розглядається не лише як засіб естетичного виховання, а як важливий чинник розвитку креативного мислення, емоційного інтелекту та культурної ідентичності. У сучасному науковому дискурсі декоративно-прикладне мистецтво розглядається насамперед як важливий компонент культурної спадщини та носій національних традицій. Так, у працях українських дослідників Л. Мелько, М. Растворова, П. Плтсенко, В. Віткалов, І. Прокопчук, П. Герчанівська, А. Кравченко, О. Кашшай, Н. Удріс-Бородавко наголошується на його значенні для збереження культурної пам'яті, репрезентації етнокультурних кодів та формування ціннісних орієнтацій молодого покоління. У зазначених дослідженнях декоративно-прикладне мистецтво аналізується переважно в культурологічному та мистецтвознавчому аспектах, що підкреслює його суспільну значущість, проте не повною мірою розкриває педагогічний потенціал у контексті початкової освіти.

Водночас низка сучасних праць присвячена загальним питанням мистецької освіти та її впливу на розвиток особистості учнів. Зокрема, у дослідженні В. Соловей, О. Марущак, І. Сімкова, Н. Колеснік, І. Красільнікова, Т. Зузук доведено позитивний вплив мистецької освіти на процеси соціалізації та формування комунікативної компетентності українських школярів. Аналогічні тенденції простежуються у працях європейських науковців, які підкреслюють інтегративну роль мистецьких дисциплін у розвитку творчості та міжкультурної взаємодії (Дж. Косціолек, Дж.

Романовська). У цих роботах декоративно-прикладне мистецтво розглядається як складник ширшого мистецького простору, проте його функція як структурної передумови формування образотворчої діяльності спеціально не виокремлюється.

Окрему групу становлять дослідження, спрямовані на вдосконалення методики викладання мистецьких дисциплін. Так, І Бойко, І Бай, М. Гнатюк, Л. Ейвас, М. Клепар, О. Марутенко, Т. Стратан-Артшшкова, О. Шевцова обґрунтовують ефективність інтерактивних методів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва. О. Галачінська, О. Михайлюк, С. Бедакова, О. Ващенко, П. Гамолін аналізують поєднання цифрових та традиційних засобів художньої діяльності, акцентуючи на зростанні ролі цифрового мистецтва у сучасній освіті. Дослідження І. Костенко, В. Мулкогайнен демонструє можливості інтеграції традицій українського декоративного мистецтва з інноваційними технологіями, зокрема платформами віртуальної реальності. Попри це, питання системного методичного забезпечення ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом саме в початкових класах як передумови розвитку образотворчої діяльності залишається недостатньо конкретизованим.

Важливим напрямом сучасних наукових пошуків є проблема підготовки майбутніх учителів до реалізації мистецької складової освітнього процесу. У працях українських дослідників І. Бойко, А. Кісь, М. Клепар, О. Марутенко, Л. Масол, О. Светлова, Т. Стратан-Артюшкова, також, наголошується на необхідності формування професійної готовності педагога до розвитку творчих здібностей учнів, зокрема через залучення до традицій народного мистецтва та культурної спадщини, а Г. Бриль, Л. Савлучинська, С. Шаматажи фокусували свої дослідження на підготовці майбутнього вчителя початкових класів до естетичного виховання молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. Разом із тим аналіз наукових публікацій свідчить про фрагментарність висвітлення проблеми методичної підготовки майбутніх учителів до використання декоративно-прикладного мистецтва як

педагогічного інструменту формування образотворчої діяльності молодших школярів.

Ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом у початкових класах, як уже частково зазначалось, сприяє формуванню в учнів умінь стилізації, узагальнення форми, відчуття ритму, композиційної цілісності та колористичної гармонії, що є базовими передумовами образотворчої діяльності. Водночас проблема методично обґрунтованого використання потенціалу декоративно-прикладного мистецтва в процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів залишається недостатньо систематизованою.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та методичного осмислення ролі декоративно-прикладного мистецтва як передумови розвитку образотворчої діяльності молодших школярів у сучасному освітньому просторі.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та методично визначити роль ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом як важливої передумови формування образотворчої діяльності учнів початкових класів, а також окреслити педагогічні умови ефективної реалізації цього потенціалу в процесі підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Декоративно-прикладне мистецтво (ДПМ) є складовою художньої культури, що поєднує естетичні та утилітарні функції предметного середовища. На відміну від станкового образотворчого мистецтва, твори ДПМ органічно пов'язані з повсякденним життям людини та матеріальною культурою суспільства. Їхня художня цінність виявляється через орнаментальність, ритмічну організацію форми, символічність мотивів, стилізацію природних образів, гармонію кольору й композиції.

У сучасному науковому дискурсі декоративно-прикладне мистецтво розглядається не лише як форма народної творчості, а як універсальний засіб трансляції культурного досвіду та естетичних норм [1; 2]. Дослідники підкреслюють його роль у збереженні культурної спадщини, формуванні національної ідентичності та розвитку художнього мислення особистості [3].

У педагогічному аспекті ДПМ доцільно трактувати як цілісну систему художніх знань і практик, що охоплює традиційні види народного мистецтва (вишивка, писанкарство, витинанка, кераміка, декоративний розпис тощо) та сучасні форми декоративної творчості. Його специфіка полягає у синтезі декоративності, конструктивності та образності, що створює широкі можливості для розвитку в учнів умінь стилізації, узагальнення та композиційного мислення, а в освітньому процесі виступає не лише об'єктом вивчення, а й активним засобом художньо-творчої діяльності.

Молодший шкільний вік характеризується інтенсивним розвитком емоційно-чуттєвої сфери, наочно-образного мислення та дрібної моторики, що створює сприятливі умови для залучення дітей до декоративно-прикладної діяльності. Саме в цей період формується здатність до естетичного сприймання, розпізнавання ритмічних структур, кольорових співвідношень та орнаментальних закономірностей.

Сучасні дослідження мистецької освіти підтверджують, що систематичне залучення дітей до художньої діяльності сприяє розвитку креативності, соціалізації та емоційної стійкості [4]. Використання інтерактивних та діяльнісних методів навчання підвищує мотивацію учнів і забезпечує більш глибоке засвоєння художніх понять [5].

Психологічна цінність декоративно-прикладного мистецтва полягає у його структурованості: повторюваність елементів, симетрія, ритм, контраст і гармонія є доступними для дитячого сприймання та водночас сприяють формуванню логічності мислення. Орнаментальна діяльність активізує процеси аналізу й синтезу, порівняння та узагальнення, що позитивно впливає на розвиток інтелектуальної сфери молодших школярів, а психолого-педагогічні передумови зумовлюють доцільність системного включення ДПМ у зміст початкової мистецької освіти.

З педагогічного погляду важливими передумовами ефективного ознайомлення з ДПМ є урахування вікових особливостей учнів, при поєднанні

їх репродуктивної, творчої діяльності та інтеграції традиційних і сучасних художніх технік з акцентом на створення емоційно сприятливого середовища для самовираження.

Образотворча діяльність у початкових класах є складним процесом, що поєднує сприймання, уяву, мислення та практичні дії. Вона передбачає формування елементарних художніх умінь: передавання форми, пропорцій, кольорових співвідношень, композиційної організації зображення.

Декоративно-прикладне мистецтво виступає своєрідною підготовчою базою для розвитку цих умінь. Завдяки роботі з орнаментом і декоративними формами учні опановують поняття ритму та симетрії, принципи стилізації та узагальнення, основи композиційної рівноваги та закономірності кольорової гармонії.

Дослідження сучасних підходів до мистецької освіти свідчать про доцільність інтеграції традиційного декоративного мистецтва з інноваційними технологіями навчання [6; 7]. Така інтеграція розширює можливості образотворчої діяльності, сприяє формуванню творчої ініціативи та художньої самостійності учнів.

Особливу роль відіграє символічний характер декоративного мистецтва. Знайомство з народними орнаментами, їх семантикою та культурним контекстом формує в дітей ціннісне ставлення до національної спадщини, розвиває емоційно-образне мислення та здатність до художньої інтерпретації.

Тому, декоративно-прикладне мистецтво, у своїй сутності, виконує функцію педагогічної передумови формування образотворчої діяльності, забезпечуючи розвиток базових художніх умінь, формуючи естетичний досвід, активізуючи творчу уяву, що сприяє становленню культурної ідентичності молодших школярів.

Таким чином, теоретичний аналіз дає підстави стверджувати, що системне ознайомлення учнів початкових класів із декоративно-прикладним мистецтвом є важливим чинником формування їхньої образотворчої діяльності та потребує належного методичного забезпечення в процесі підготовки майбутніх учителів.

Ефективність використання ДПМ у початковій школі залежить від науково обґрунтованої методики, яка враховує вікові особливості молодших школярів, специфіку художньої діяльності та компетентнісний підхід до навчання. Декоративно-прикладне мистецтво має впроваджуватися не епізодично, а як системний компонент освітнього процесу, що забезпечує поступове формування образотворчих умінь і художнього мислення.

Можна зазначити, що методика роботи з ДПМ у початкових класах ґрунтується на таких основних принципах:

1. Принцип культуровідповідності, який передбачає опору на традиції українського народного мистецтва як носія національних цінностей і символіки. Ознайомлення з орнаментами, кольоровими поєднаннями, регіональними особливостями декоративної творчості сприяє формуванню культурної ідентичності учнів.

2. Принцип доступності та вікової адекватності передбачає підбір матеріалу з урахуванням рівня розвитку наочно-образного мислення молодших школярів. Завдання мають бути посильними, чітко структурованими, з поступовим ускладненням.

3. Принцип діяльності забезпечує засвоєння знання про декоративне мистецтво через практичну діяльність. Учні не лише споглядають зразки, а створюють власні орнаментальні композиції, експериментують із формою та кольором.

4. Принцип інтеграції ДПМ, який вказує на доцільність поєднувати з іншими освітніми галузями: мовно-літературною (створення казкових образів), історичною (походження символів), математичною (ритм, симетрія), технологічною (робота з матеріалами).

5. Принцип творчої свободи при якому зразок виконує орієнтовну функцію, але не обмежує індивідуальність учня. Важливо стимулювати варіативність і самостійність у створенні декоративних композицій.

6. Принцип наступності визначає, що робота з декоративними елементами має логічно передувати складнішим видам образотворчої діяльності, формуючи базові композиційні вміння.

Методика використання ДПМ передбачає різноманітні організаційні форми роботи. Наприклад під час фронтальної роботи може проводитись ознайомлення з новими поняттями (орнамент, ритм, симетрія), аналіз зразків народного мистецтва, колективне обговорення кольорових рішень, а індивідуальна діяльність дасть можливість створення власних декоративних композицій, виконання орнаментів у різних техніках (аплікація, гуаш, фломастери, пластилін).

Колективне створення панно, оформлення класної виставки можливе при груповій роботі. Такою роботою може бути проєкт «Орнамент мого краю».

Слід не забувати і проєктну діяльність. Наприклад, проєкти «Український рушник» (дослідження символіки), «Писанкові візерунки» (вивчення композиції, орнаментики, ритму), «Витинанка як мистецтво симетрії» (ознайомлення з техніками, симетрією). Проєктну діяльність у більшій мірі забезпечують інтегровані уроки. Це може бути поєднання мистецтва з літературним читанням, природознавством або математикою (вивчення закономірностей симетрії, ритму).

Важливу роль у використанні ДПМ та її його інтеграції у образотворчу діяльність молодших школярів відіграють екскурсії та музейна педагогіка в процесі проведення яких діти ознайомлюються з експозиціями декоративно-прикладного мистецтва, беруть участь у віртуальних екскурсіях [8].

Сучасні трансформації початкової освіти зумовлюють необхідність оновлення підходів до професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема в аспекті реалізації мистецької освітньої галузі. Використання ДПМ у навчально-виховному процесі потребує не лише знання художніх традицій, а й сформованої методичної культури, творчої ініціативності та здатності інтегрувати традиційні й сучасні педагогічні технології, інтегруючи «теоретичну, практичну й методичну підготовку в рамках основних

загальнопрофесійних дисциплін, дисциплін предметної підготовки, дисциплін спеціалізації, курсів на вибір і факультативні курси [9]».

У підготовці майбутніх учителів важливу роль відіграє компетентнісний підхід, який визначає підготовку майбутнього педагога як процес формування інтегрованої системи знань, умінь, цінностей і досвіду діяльності, що забезпечує здатність ефективно діяти в професійних ситуаціях. У контексті використання декоративно-прикладного мистецтва, з врахуванням аналізу наукових досліджень і методичних практик, доцільно виокремити такі групи компетентностей:

1. Художньо-естетична компетентність, яка передбачає знання видів і жанрів ДПМ, розуміння його символіки, орнаментальних закономірностей, регіональних особливостей українського народного мистецтва.

2. Методична компетентність. Вона охоплює вміння планувати уроки мистецтва з використанням ДПМ, добирати адекватні форми й методи роботи, організовувати поетапне формування образотворчих умінь учнів.

3. Проєктувальна компетентність, сутність якої полягає у здатності розробляти освітні проєкти (виставки, майстер-класи, тематичні тижні), інтегрувати декоративне мистецтво в міжпредметний простір.

4. Культурологічна компетентність, яка служить для забезпечення формування у школярів ціннісного ставлення до національної спадщини та усвідомлення її значення в сучасному культурному контексті.

5. Інноваційно-цифрова компетентність, прояви якої відображаються у здатності використовувати цифрові ресурси, віртуальні музеї, графічні редактори для осучаснення традиційних декоративних практик.

У цілому, компетентнісний підхід забезпечує цілісність підготовки майбутнього вчителя до реалізації потенціалу ДПМ у початковій школі та його методичну готовність до роботи.

Зрозуміло, що методична готовність до використання декоративно-прикладного мистецтва є інтегративною якістю особистості педагога, що включає мотиваційний, когнітивний і діяльнісний компоненти.

При цьому, мотиваційний компонент передбачає позитивне ставлення до народного мистецтва, усвідомлення його виховного та розвивального потенціалу, когнітивний компонент охоплює знання теоретичних основ ДПМ, психолого-педагогічних особливостей молодших школярів, методики організації художньої діяльності, а діяльнісний компонент реалізується у практичних уміннях демонструвати техніки виконання декоративних елементів, пояснювати принципи композиції та орнаменту, організовувати індивідуальну та групову творчість, здійснювати рефлексію та оцінювання результатів діяльності учнів тощо.

У таких випадках, формування методичної готовності доцільно забезпечувати через проведення практичних занять з декоративних технік, педагогічну практику з елементами мистецьких проєктів, організацію аналізу і моделювання уроків та створення власних методичних розробок. Таким чином, методична готовність є необхідною умовою ефективного впровадження ДПМ у початковій школі.

Не можна не згадати, що однією з провідних тенденцій сучасної педагогічної освіти є поєднання традиційних форм народного мистецтва з інноваційними технологіями. Така інтеграція сприяє оновленню змісту мистецької освіти та підвищенню її привабливості для молодших школярів.

У процесі підготовки майбутніх учителів доцільно передбачати використання цифрових платформ для створення орнаментів, сприяти моделюванню декоративних композицій у графічних редакторах, забезпечувати методику організації та проведення віртуальних екскурсій до музеїв народного мистецтва [8], а у самих практичних заняттях поєднувати ручну працю з елементами цифрового дизайну.

Саме через інтеграцію традиційного та сучасного забезпечується збереження культурної спадщини, розвиток цифрової грамотності, формування інноваційного мислення педагога, розширення методичного інструментарію.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів до використання декоративно-прикладного мистецтва на уроках образотворчої діяльності має

здійснюватися на засадах компетентнісного підходу, формування методичної готовності та органічного поєднання традиційного художнього досвіду з сучасними освітніми технологіями.

Висновки. Декоративно-прикладне мистецтво є важливим структурним компонентом художньої культури та ефективним педагогічним засобом формування образотворчої діяльності молодших школярів, яке завдяки своїй орнаментальності, ритмічності, символічності, стилізації форми та гармонії кольору створює сприятливі умови для розвитку композиційного мислення, естетичного сприймання, творчої уяви дітей, а ознайомлення з ним має ґрунтуватися на врахуванні психолого-педагогічних особливостей молодшого шкільного віку, зокрема домінуванні наочно-образного мислення, потребі в емоційно забарвленій діяльності та розвитку образотворчих навичок.

Методично доцільне використання декоративно-прикладного мистецтва передбачає реалізацію принципів культуровідповідності, діяльнісності, інтеграції, доступності, творчої свободи та наступності. Запропоновані форми роботи (фронтальна, групова, проєктна діяльність, інтегровані уроки) та система вправ забезпечують поступове формування художньо-творчої компетентності молодших школярів.

Сама ефективність впровадження декоративно-прикладного мистецтва в освітній процес значною мірою залежить від рівня професійної підготовки майбутніх учителів, яка має здійснюватися на засадах компетентнісного підходу та передбачати формування художньо-естетичної, методичної, культурологічної та інноваційно-цифрової компетентностей.

Інтеграція традиційних форм українського декоративно-прикладного мистецтва з сучасними освітніми технологіями забезпечує збереження культурної спадщини та водночас сприяє розвитку інноваційного мислення учнів і педагогів, а перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні експериментальної моделі впровадження декоративно-прикладного мистецтва в освітній процес початкової школи та емпіричній перевірці її результативності.

Список використаних джерел

1. Мелько Л., Растворова М., Плисенко П. Нематеріальна культурна спадщина як чинник розвитку туристичних дестинацій. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № (2(74)). С. 104-115. URL: <http://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/734> (дата звернення: 15.02.2026).
2. Vytkaľov V., Prokopchuk I., Herchanivska P, Kravchenko A, Kashshay O. Utilising visual arts and design for the preservation of Ukraine's cultural heritage. *Salud, Ciencia y Tecnología-Serie de Conferencias*, 2025. Vol. 4, URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=10072072> (дата звернення: 15.02.2026).
3. Udris-Borodavko N. Artistic heritage as a foundation of cultural identity in contemporary typographic design in Ukraine. *Culture and contemporaneity*. №. 1, 2025. P. 6-16. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1398770> (дата звернення: 17.02.2026).
4. Solovei, V., Marushchak, O., Shymkova, I., Krasyl'nykova, I., & Zuziak, T. Exploring the Impact of Art Education on Socialization in Multicultural Classrooms: A Survey Study of Ukrainian Students. *Rotura – Revista De Comunicação, Cultura E Artes*. 2025. № 5(1). P. 113-127. URL: <https://publicacoes.ciac.pt/index.php/rotura/article/view/322> (дата звернення: 17.02.2026).
5. Martynenko O., Klepar M., Shevtsova O., Stratan-Artyshkova T., & Boiko I. The effectiveness of using interactive methods in teaching arts. *Revista Conrado*. 2025. № 21(105). URL: <https://conrado.ucf.edu.cu/index.php/conrado/article/view/4533> (дата звернення: 20.02.2026).
6. Kostenko I., Mulkokhainen V., Dobrovolska R., Zavad'ska T., Kodenko I. Application of virtual reality platforms in teaching art disciplines as a factor of creative development. *Revista Amazonia Investiga. Metaverse Basic and Applied Research*. 2025. Vol. 4. URL:

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=10398416> (дата звернення: 20.02.2026).

7. Galchynska O., Mykhailiuk O., Byedakova S., Vashchenko O., Hamolin P. Digital art as a tool for developing students' creativity. *Seminars in Medical Writing and Education*. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/394662965_Digital_art_as_a_tool_for_developing_students_creativity (дата звернення: 20.02.2026).

8. Тягуп В.М., Кулін А.З. Розширення можливостей поглиблення знань з предметів галузей «Технології» та «Мистецтво» на основі освітнього середовища інтерактивного музею. *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)*. 2025. № 11(52) 2025. С. 1580-1598. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/32478> (дата звернення: 15.02.2026).

9. Бриль Г., Савлучинська Л., Шаматажи С. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до естетичного виховання молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. Вип. 36. С. 191-195. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/36/visnuk_30.pdf (дата звернення: 15.02.2026).